

circulus
berkel

Evaluatie CleanWise

Deel 1: project, samenvatting,
aanbevelingen

Apeldoorn, 24 februari 2015 versie definitief

Kies voor elkaar.

Inhoudsopgave

1	Aanleiding en achtergrond	5
2	Hoe is CleanWise opgezet?	7
2.1	Procesbeschrijving	7
2.1.1	<i>Vorbereiding</i>	7
2.1.2	<i>Start</i>	7
2.1.3	<i>Uitvoering en monitoring</i>	7
2.2	Organisatie en taakverdeling	7
3	Samenvatting resultaten	8
3.1	Effect op kennis en gedrag	8
3.2	Effect op hoeveelheid afval en financieel voordeel	9
3.3	Effect op organisatie	9
4	Aanbevelingen	10
4.1	Opschaling	10
4.1.1	<i>Basisscholen Deventer</i>	10
4.1.2	<i>Middelbare scholen Deventer</i>	10
4.1.3	<i>Overige Circulus-Berkelegemeenten</i>	10
4.2	Organisatie	10
4.2.1	<i>Goed relatiemanagement</i>	10
4.2.2	<i>Aanspreekpunt op school</i>	11
4.2.3	<i>Hulp bij aanschaf bakken</i>	11
4.3	Communicatie	11
4.3.1	<i>Markeren van de start</i>	11
4.3.2	<i>Instructief en verstrooiend materiaal</i>	11
4.4	Educatie	12
4.5	Onderzoek en monitoring	12
4.5.1	<i>Sorteeranalyse restafval op school</i>	12
4.5.2	<i>Sorteeranalyse restafval thuis</i>	12
4.5.3	<i>Jaarlijkse monitoring financiële besparing</i>	12
5	Bijlagen	13
5.1	CleanWise raamsticker voor scholen	13
5.2	CleanWise krant (voorzijde)	13
5.3	Cleankids website	14
5.4	Digitaal materiaal voor scholen	14

1 Aanleiding en achtergrond

Bij de invoering van diftar in Deventer in 2013 hebben alle basisscholen in Deventer de mogelijkheid gekregen om het afval van de school te scheiden. Dit werd mogelijk na een aanpassing van de gemeentelijke verordening, waarin afvalscheiding onderdeel werd gemaakt van educatie.

De belangrijkste reden om dit project, CleanWise gedoopt, te ontwikkelen was dat we kinderen op school, net als thuis, hun afval (beter) wilden laten scheiden. Met de invoering van diftar waren veel huishoudens daarmee al direct actief aan de slag gegaan, zo bleek uit de inzamelcijfers van het eerste kwartaal 2013, waarin al snel een forse daling van bijna 40% van het restafval te zien was. Met CleanWise wilden we voor kinderen een herkenbare situatie creëren, en duidelijkheid geven over de vraag hoe we afval scheiden en waarom we dat doen. Met het scholenprogramma wilden we bovendien bijdragen aan een normomslag: afvalscheiden wordt buitenshuis net zo gewoon als thuis. Educatie en participatie gingen zo hand in hand.

De gescheiden stromen konden scholen aanbieden aan Circulus-Berkel (toen nog Circulus), die de scholen gemakkelijk in de reguliere inzamelroute kon opnemen: ze liggen immers in woonwijken waar de inzamelwagens toch al hun routes rijden. Scholen ontvingen daarvoor na een intake de benodigde containers. Stromen die vanaf de start van CleanWise konden worden

meegenomen zijn GFT, kunststof verpakkingsafval, blik, papier, glas en drank- en sappakken. Het restafval dat overbleef, werd zoals gebruikelijk als bedrijfsafval afgevoerd. Omdat er na scheiding duidelijk minder restafval hoefde te worden afgevoerd, was er ook een duidelijk financieel voordeel.

Voorwaarde voor deelname was dat de school ook intekende voor het educatieve programma dat Stichting De Ulebelt had ontwikkeld in opdracht van Circulus-Berkel, en gebruik maakte van het communicatiemateriaal van Circulus-Berkel. Dit materiaal, sterk gericht op het betrekken van ouders/verzorgers bij afvalscheiding, bestond uit een website met zowel een verstrooiend als leerzaam karakter, een krant en berichten voor de (digitale) nieuwsbrief van de school. De toonzetting van het materiaal was positief en luchtig: iedereen moest zich gestimuleerd voelen om mee te doen.

In totaal 28 van de 45 scholen hebben zich medio 2013 voor deelname aangemeld en scheiden sindsdien hun afval. Omdat de gemeente Deventer mede met het oog op de vorming van een nieuw afvalbeleidsplan graag wil weten wat dit project voor effect heeft gehad in termen van kennis, gedrag en financieel voordeel, hebben we Team Kennis en Verkenning van de gemeente Deventer gevraagd een evaluatie uit te voeren.

Deze rapportage bestaat uit twee delen:

- deel 1: projectbeschrijving (hoofdstuk 2, Hoe is CleanWise opgezet?), samenvatting resultaten (hoofdstuk 3) en aanbevelingen (hoofdstuk 4);
- deel 2: rapportage evaluatie CleanWise.

2 Hoe is CleanWise opgezet?

2.1 Procesbeschrijving

2.1.1 Voorbereiding

Scholen ontvingen een uitnodiging om mee te doen in de vorm van een brief. Daarna werd de school gebeld, bezocht en vond een mondelinge toelichting en intake plaats. De intake werd vastgelegd op het intakeformulier, waarop contactgegevens, de gewenste inzamelmiddelen en tijdstip van aanvang werden overeengekomen. Daarnaast werd genoteerd hoeveel kranten moesten worden bezorgd.

Het intakeformulier werd intern verwerkt door Circulus-Berkel, die de afspraken vastlegde en ervoor zorgde dat de inzamelmiddelen op het afgesproken tijdstip werden geleverd.

Communicatie zorgde voor materiaalontwikkeling en -uitgifte bestaande uit een website, een krant voor ouders en leerlingen, een raamsticker, afvalscheidingswijzer, checklist organisatie, materiaal voor schoolkrant en website en ondersteunde desgewenst bij een publiciteitsmoment. Materiaalvoorbeelden zijn opgenomen in de bijlagen.

Degene die het educatieve programma verzorgde, nam contact op met de school voor afspraken over de voorbereiding en uitvoering van het educatieve programma.

2.1.2 Start

De school informeerde docenten en ondersteunend personeel, organiseerde afvalbakjes in de klassen, maakte afspraken over het afvoeren en informeerde ouders/verzorgers via het aangeleverde bericht. Van het plakken van de raamsticker is bij de eerste school een publiciteitsmoment gemaakt door de school in samenwerking met de gemeente en Circulus-Berkel. Daarna namen de kinderen een krant mee naar huis. Vervolgens kwam een gastdocent van NME De Ulebelt voor de uitvoering van het educatieve programma. In een aantal gevallen is ook de 'checklist voorbereiding' met de school doorlopen.

2.1.3 Uitvoering en monitoring

De school werd gevraagd de resultaten te monitoren, bij voorkeur ook financieel (rekening restafval). Circulus-Berkel monitorde de inzamelresultaten. Na verloop van tijd zijn een aantal scholen benaderd om te horen wat de eerste ervaringen waren. Toen is ook de evaluatie aangekondigd.

2.2 Organisatie en taakverdeling

Bij de uitvoering van het project waren zes partijen betrokken: de gemeente (opdrachtgever), Circulus-Berkel (coördinatie, inzamelmiddelen, communicatie, monitoring en rapportage), Cambio (onderdeel Circulus-Berkel, intakes en onderhouden contact met scholen), De Ulebelt (doorlopen checklist voorbereiding, verzorging van lessen op maat) en uiteraard de 28 deelnemende basisscholen (uitvoering en monitoring), de kinderen en hun familie (deelnemers).

3 Samenvatting resultaten

Er doen in 2014 28 basisscholen mee aan het CleanWiseprogramma; dat is bijna tweederde van het totaal aantal scholen. Van dit aantal hebben 15 meegedaan aan het educatieve programma; de overige scholen vulden educatie zelf in. Met 15 scholen is contact geweest, maar die doen (nog) niet mee om redenen van planning of anders. Met 6 scholen is het vooralsnog niet gelukt om contact te leggen.

Hieronder is aangegeven wat de effecten op kennis en gedrag, financieel voordeel en organisatie zijn. Positieve effecten zijn gemarkeerd met een groen blad, verbeterpunten zijn aangegeven met een oranje blad.

3.1 Effect op kennis en gedrag

De bereidheid om mee te doen, de acceptatie en participatie binnen de scholen door zowel leerlingen, ouders, docenten en organisatie, zijn groot. Uit het onderzoek dat Team Kennis en Verkenning heeft uitgevoerd, blijkt waardering en enthousiasme: afvalscheiding op school wordt als een vanzelfsprekend vervolg gezien op datgene wat inmiddels ook thuis wordt gepraktiseerd.

We signaleren dat communicatiematerialen (met name de CleanKids krant) niet altijd zijn gedistribueerd. Ook het overige, deels digitale materiaal (bericht voor schoolkrant, website) lijkt bij een aantal scholen onbekend en ongebruikt te zijn. Dat is jammer, want de krant en de website hebben een belangrijke toegevoegde waarde: ze vormen de brug tussen school en thuis en zorgen ervoor dat het onderwerp gedurende langere tijd aan de orde kan komen.

Voor wat betreft de educatie, zien we dat ruim de helft van de kinderen aangeeft 'nieuwe dingen' geleerd te hebben. De verschillen tussen de scholen zijn daarbij overigens wel groot, en bovendien is niet altijd meer duidelijk of de kennistoename door CleanWise is gerealiseerd of ook door andere projecten en lessen over afval tot stand is gekomen. Een ruime meerderheid (74%) is het afval op school beter gaan scheiden; 14% is thuis beter afval gaan scheiden, maar deed dat daarvoor waarschijnlijk ook al. Niet bekend is of 'beter' in dit geval om een stap gaat met een significante gedragsverandering: van niet/nauwelijks naar beter of van goed naar beter. Beide cijfers laten wel duidelijk een invloed op bewustwording zien.

3.2 Effect op hoeveelheid afval en financieel voordeel

De meeste scholen doen mee aan de inzameling van GFT, plastic verpakkingsafval, papier, blik en drankkartons (sappakjes). In totaal werden 500 containers (240 liter) in de periode september 2103 – oktober 2014 aangeboden, zo blijkt uit cijfers van Bureau Logistiek van Circulus-Berkeel.

Afvalscheiding op school leidt tot een duidelijke besparing op restafval. Hoewel precieze cijfers niet bekend waren op het moment van evaluatie omdat de eindafrekening voor 2014 nog niet was ontvangen en de cijfers over 2013 slechts enkele maanden betreffen, wordt door de directeuren gesproken in termen van 'veel minder restafval' en 'halvering', '30 euro per maand minder kosten'.

3.3 Effect op organisatie

Scholen geven aan dat het invoeren van afvalscheiding een investering vraagt in materiaal en mankracht: er moet intern worden gecommuniceerd, er moeten afvalbakjes aangeschaft worden, mensen krijgen er taken bij, er moet nagedacht worden over waar het opgeslagen moet worden en wie het voor 7.30 uur aan de weg kan zetten. Goede afspraken binnen de school zijn noodzakelijk. Aangegeven wordt dat informatie en tips hierbij meer dan welkom zijn. Verder hebben scholen baat bij suggesties voor een scherpe inkoop van afvalbakken voor in de klas.

4 Aanbevelingen

Op basis van de uitkomsten van de evaluatie zoals die is uitgevoerd door Team Kennis en Verkenning van de Gemeente Deventer (deel 2 van deze evaluatie) komen wij tot de volgende aanbevelingen en verbeterpunten.

4.1 Opschaling

4.1.1 Basisscholen Deventer

Verdere opschaling in Deventer is zeker aan te bevelen, omdat de scholen enthousiast zijn en de bereidheid onder ouders en kinderen om mee te doen, bijzonder groot is. De effecten, in termen van kennis, gedrag en financieel voordeel, zijn positief. Bij opschaling kan in eerste instantie gedacht worden aan de basisscholen die nog niet meedoen.

4.1.2 Middelbare scholen Deventer

Verder kan overwogen worden om een pilot te starten op een middelbare school, omdat de verwachting is dat de huidige generatie leerlingen goed te motiveren is voor afvalscheiding op school, en ook daar van een financiële besparing sprake zou kunnen zijn.

Het educatietraject vraagt om een herziening van het educatiemateriaal in samenwerking met de vakdocent Mens en Maatschappij. Leerlingparticipatie en groepsdynamiek krijgen in een vo-project meer aandacht. De oudercommunicatie verloopt daarnaast via een ander (meer geformaliseerd) pad.

4.1.3 Overige Circulus-Berkelgemeenten

In de overige Circulus-Berkelgemeenten Apeldoorn, Bronckhorst, Epe, Brummen, Doesburg, Lochem en eventueel Zutphen (waar al een zwerfvuilprogramma loopt), zou CleanWise zeker interessant kunnen zijn, vooral wanneer de gemeente belangrijke wijzigingen in het afvalbeleid doorvoert of recentelijk heeft doorgevoerd, waardoor afvalscheiding op school als een vanzelfsprekende (vervolg-)stap wordt gezien.

4.2 Organisatie

4.2.1 Goed relatiemanagement

Het project vraagt om goed relatiemanagement: één aanspreekpunt binnen Circulus-Berkel dat zorgt voor

- heldere afspraken met de scholen; een heldere rolomschrijving en omschrijving van verwachtingen; welke taken liggen bij Circulus-Berkel (naam, functie, rol) en welke bij de school;
- bezorging van het (communicatie)materiaal, instructie en afspraken hoe dit te gebruiken;

- afspraken voor en planning van de uitvoering van het educatieve pakket;
- advies en praktische ondersteuning bij de start op de scholen;
- tussentijds contact met de scholen over de voortgang (checks and balances);
- monitoring van de resultaten.

4.2.2 Aanspreekpunt op school

In de praktijk voert een schoolleider/directeur projecten niet zelf uit. Het is niet vanzelfsprekend dat hij/zij (op de kostenbesparing na) affiniteit heeft met het thema. Het is goed om dit al in het eerste gesprek te polsen. Bij projecten wordt nl. vaak een leerkracht/collega betrokken die zorg kan dragen voor het educatieve aspect en de continuïteit. Een goede gesprekspartner voor de relatiemanager van Circulus-Berkel. Dit kan – in dit geval - ook een oudercommissielid zijn.

4.2.3 Hulp bij aanschaf bakken

Scholen geven aan dat de aanschaf van bakken in de gangen of klassen een investering vergt in tijd en geld. Mogelijk kan Circulus-Berkel hen daarbij faciliteren door de bestelling te verzorgen en/of te zorgen voor collectieve inkoop.

4.3 Communicatie

4.3.1 Markeren van de start

Scholen (kinderen en ouders) hechten aan bijzondere momenten: de aftrap van een projectweek, de afsluiting van een jaarfeest etc. Het plaatsen van de containers kan het begin van dit CleanWise-project markeren. Op iedere school is er speciale aandacht (Wie mag de containers plaatsen? Wat gaat de schoolleider zeggen?) met een fotomoment, ouderbrief en extra interne tamtam. Het laat ook het commitment van de school zien t.a.v. het project. Er ontstaan bovendien verwachtingen, die kunnen voorkomen dat de aandacht voor CleanWise na de start ondersneeuwt in de dynamiek van de schooldag.

4.3.2 Instructief en verstrooiend materiaal

Communicatie dat binnen de school én thuis ingezet kan worden, wordt door zowel de school als de ouders als zeer wenselijk gezien. Binnen de school is vooral behoefte aan instructief materiaal (afvalscheidingswijzer, bericht voor schoolkrant, checklist organisatie). Ook materiaal voor thuis is gewenst. Dat moet niet alleen instructief zijn, maar ook een duidelijke 'funfactor' bevatten. Verder moet een kortetermijneffect bij het 'thuismateriaal' voorkomen worden: het moet gedurende langere tijd op diverse manieren bruikbaar zijn. De huidige vouwkrant vinden we daarvoor een goed middel, dat we graag aanvullen met een thuisopdracht, die daarna weer op school behandeld kan worden. Ook de CleanKids-site wordt bij de thuisopdracht betrokken zodat alle middelen/kanalen ingezet worden en elkaar kunnen versterken.

4.4 Educatie

Het educatieve aanbod moet helder zijn, door alle scholen ingezet worden en voor alle kinderen geschikt zijn. Een combinatie van *'vast inzetbaar educatief materiaal dat hetzelfde is voor alle gemeenten en dat zonder noemenswaardige kosten na te bestellen is'* met een mogelijkheid voor een optioneel *'extra programma door de plaatselijke NME of andere educatieve partner'*, verdient de voorkeur. De leskist zoals die in Deventer is ingezet, is binnen de grenzen van één gemeente een instrument dat functioneert, maar blijkt bij opschaling niet praktisch (organisatie, kosten vervoer, planning, onderhoud etcetera). Voorgesteld wordt te werken met A3-platen met een helder lesconcept, die bedrukt zijn met diverse opdrachten en multifunctioneel inzetbaar zijn. Separaat ontvangt de docent kaarten met lessuggesties en handreikingen voor gebruik in de klas. Dit materiaal wordt inmiddels ontwikkeld.

4.5 Onderzoek en monitoring

4.5.1 Sorteeraanlyse restafval op school

Behalve opschaling naar meer scholen binnen Deventer en introductie in andere gemeenten, luidt de aanbeveling om bestaande deelnemers te vragen een sorteeraanlyse van het restafval, op de school uit te (laten) voeren. Dit met het doel te onderzoeken hoe we op scholen nóg betere afvalscheidingsresultaten kunnen bereiken.

Een 'scan' kan een bijzonder moment op de school zijn met medewerking (of 'onder toezicht') van bovenbouwleerlingen. De school ontvangt van Circulus-Berkel een 'formeel advies', tips en een barometer (poster). Na een half jaar of een jaar wordt dit ritueel herhaald en de score op de barometer bijgeschreven. De besparing voor de school en het milieu worden natuurlijk genoteerd. Zo gaat de school een competitie met zichzelf aan.

4.5.2 Sorteeraanlyse restafval thuis

In het lesmateriaal kan een thuisopdracht worden toegevoegd voor sorteeraanlyse thuis, zodat ook daar verder gewerkt kan worden aan het optimaliseren van afvalscheiding.

4.5.3 Jaarlijkse monitoring financiële besparing

Naast deze sorteeraanlyse is het aan te bevelen om bestaande deelnemende scholen te vragen mee te doen aan een jaarlijkse monitoring van de financiële besparing, zodat ook dat aspect (meer) inzichtelijk wordt gemaakt.

5 Bijlagen

5.1 CleanWise raamsticker voor scholen

5.2 CleanWise krant (voorzijde)

Deze Clean Kids is van: _____
Van de naam van jouw school is: _____

clean KIDS

Deze Clean Kids is b.v. gemaakt van jouw oud papier

Op school zamelen wij het volgende afval gescheiden in:

- kunststof
- zuivel- en sappakken en drinkpakjes
- gift-afval
- glas
- papier en karton
- e-goed
- batterijen
- textiel
- klein chemisch afval

Kruls aan wat op jouw school gescheiden wordt ingezameld!

Daar hebben we op school samen slimme ideeën voor bedacht! Afval scheiden is nu gemakkelijker en leuk. We bedenken samen ook hoe je zo min mogelijk afval maakt.

Daarom is onze school nu Clean Wise; door alle ideeën hebben we steeds minder restafval. Er hoeft dus minder afval verbrand te worden. Zo komen er minder schadelijke stoffen in het milieu en besparen we energie en koelbare grondstoffen.

Je herkent onze school aan de Clean Wise-sticker

clean wise
afval vrij.nl

Aan alle ouders en verzorgers,

* Het als thuis wordt nu ook op school afval gescheiden ingezameld en aangeboden. Het scheiden van afval doet het schoolteam niet alleen maar met alle kinderen samen. We reïmen op school altijd samen rummel op die we zelf gemaakt hebben. Dat doen we dus ook met ons afval! Verder proberen we zo min mogelijk restafval te produceren.

* Samen met aandacht voor Natuur- en Milieueducatie De Ubbelt hebben we met de kinderen natuurlijk hebben we ook mogelijkheden over de toekomst in de toekomst van ons afval. Op school - en vast en zeker ook thuis - blijven we actief aan de slag met gescheiden inzameling en afvalpreventie. De tips in deze krant zijn daarom bedoeld voor groot en klein.

Zo maken we met elkaar van afval geschiedenis!

gemeente Deventer CIRCULUS

Denk aan je toekomst, maak van afval geschiedenis!

5.3 Cleankids website

Veel materiaal uit de krant is ook opgenomen in de CleanWise website, <http://www.afvalvrij.nl/cleanwise/>. De site bevat ook nieuw materiaal voor interactief gebruik en heeft zowel een verstrooiend als een educatief karakter.

5.4 Digitaal materiaal voor scholen

Op www.circulus-berkel.nl/deventer is de volgende communicatie-toolkit met downloads te vinden. Onderstaande tekst is afkomstig van de website.

1 Checklist communicatie, inzameling, afvoer

We hebben voor de introductie van afvalscheiding een checklist ontwikkeld die u kunt downloaden. Ga naar de checklist.

2 Artikel aankondiging afvalscheiding voor (digitale) schoolkrant, nieuws of weekbrief.

Dit artikel kan ingezet worden als memo voor ouders en verzorgers of als tekst voor een (digitale) schoolkrant. Download hier het artikel.

3 Mini-afvalscheidingswijzer voor scholen

Wat hoort wel en wat niet bij kunststof verpakkingsafval? Wat hoort wel en niet bij papier, blik, glas, zuivel- en sappakken? Wat zijn de spelregels wanneer we dit afval aan de weg zetten? Deze mini-afvalscheidingswijzer is een ingekorte versie van de afvalscheidingswijzer die Circulus-Berkel op de website publiceert. Download hier de mini-afvalscheidingswijzer voor scholen.

4 Stickers voor afvalbakken

U kunt er voor kiezen om samen met kinderen stickers te maken voor de afvalbakken voor kunststof verpakkingsafval, gft, papier, zuivel- en sappakken etcetera. Maar u kunt ook de stickers downloaden en zelf uitprinten. Hier vindt u het stickervel.

5 CleanWise krant en website

Scholen die meedoen aan CleanWise, ontvangen een speciale krant die kinderen meenemen naar huis. De krant biedt informatie over afvalscheiding op school, bevat afvalspelletjes, knutsel- en spreekbeurtideeën en tips voor thuis.

Colofon

Auteur: Circulus-Berkel,
Friederike Kleijn
Datum: 24 februari 2015

In opdracht van:
Gemeente Deventer

Met speciale dank aan Bram
Damen (Cambio), Estella
Franssen (Stichting De Ulebelt)
en Janine van der Spoel (Team
Communicatie Circulus-Berkel.